

મળવા જેવા માણસ

અબ્દુલ રહેમાન

બિનવારસી લાશોનો આ છે વારસ

૫૦,૦૦૦થી વધુ મૃતદેહોને અંતિમ સંસ્કારનો અનુભવ એમની પાસે છે. ભૂકંપ, સુનામી, રેલ જેવી આફતો વખતે કામ કરવાનો અનુભવ એમની પાસે છે. ‘કોરોના’ મહામારીમાં કોઈ સ્વજન અંતિમક્રિયામાં હાજર રહી શકતા નથી એવા સમયે સુરતના અબ્દુલ મલબારી અને એમનું ‘એકતા ટ્રસ્ટ’ એમના સ્વજન બની વિધિ-વિધાનથી અંતિમ ક્રિયા કરતાં હોય છે. સુરતમાં કોરોનાથી મોતને ભેટેલા ચારેય દરદીના એમના ધર્મ અનુસાર અંતિમ સંસ્કાર કરનારા આ માણસ માનવતાનું બેમિસાલ ઉદાહરણ છે.

ફયસલ બકીલી (સુરત)

કોરોના કેર સમગ્ર વિશ્વમાં છે, કોઈ બાકાત નથી (એમાં કેટલાક નજીવા અપવાદ સિવાય) ત્યારે કોરોનાથી બચવાના ઉપાય અને થાય તો એની સારવાર માટેનાં ઉપાય અને સંશોધનની ચર્ચા બધી જગ્યાએ છે.

આ બધા વચ્ચે કોરોનાથી મૃત્યુ પામતા લોકોની અંતિમવિધિના પણ અનેક પ્રશ્નો વિશ્વભરમાં ઊભા થયા છે. અમેરિકા, ઈટાલી, સ્પેનમાં મૃત્યુઆંક એટલો મોટો છે કે તમામની અંતિમવિધિ માટે who (વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશન)ની માર્ગદર્શિકાને અનુસરવી કઠિન છે. કોલકાતાના ધાપા વિસ્તારમાં સકાશ નામની વ્યક્તિ કોરોનાથી સંક્રમિત થઈને મૃત્યુ પામી. એના પાર્થિવ શરીરને સ્મશાનમાં

અગ્નિદાહ આપતા હજારો લોકોએ અટકાવ્યું. મુંબઈ અને અમદાવાદમાં આવી જ સ્થિતિ કબ્રસ્તાનમાં દફનાવવા બાબતે થઈ. ઈટાલીમાં પાર્થિવ શરીરનાં કોફિન ચર્ચમાં પડ્યાં રહ્યાં તો ઈકવાડોર જેવા દેશમાં રસ્તા અને સરકારે તાત્કાલિક ઊભા કરેલા કોલ્ડ સ્ટોરેજમાં મૃતદેહ અંતિમ સંસ્કારની રાહ જોઈ રહ્યા છે.

આવા માહોલ વચ્ચે સુરતમાં કોરોનાથી સંક્રમિત થઈને એક દરદી મહાવીર હોસ્પિટલમાં મૃત્યુ પામ્યો. એના અંતિમ સંસ્કાર ઉમરા વિસ્તારમાં આવેલા રામનાથ ઘેલા સ્મશાનભૂમિમાં કરવા માટે સુરત મહાનગરપાલિકાના આરોગ્ય વિભાગે ફોન કર્યો અબ્દુલ રેહમાન મલબારીને. કારણ? ચહેરા પર દાઢી, લેંઘો અને ઝભ્ભો પહેરતા ૫૧ વર્ષી અબ્દુલ રેહમાન મલબારીનું અડધું જીવન બિનવારસી લાશોના અંતિમ સંસ્કાર કરવાના કામમાં જ વીત્યું છે. કોવિડ-૧૯ને કારણે મૃત્યુ પામેલા દરદીઓના અંતિમ સંસ્કારની ચિંતા આખા વિશ્વમાં હશે, પણ સુરતના વહીવટી તંત્રને નથી, કારણ કે એમની પાસે અબ્દુલ મલબારી અને એમનું એકતા ટ્રસ્ટ છે.

સાવ સડી ગયેલી, અકસ્માતમાં કટકાઓમાં વિખેરાયેલી, ડૂબી ગયેલાની કે બળી ગયેલી લાશ જેને જોતાં કે એના વિશે સાંભળતાં આપણને અરેરાટી થઈ આવે એવી લાશ, જેને એનું પોતાનું સ્વજન પણ હાથ ન લગાડે એવાના સંપૂર્ણ સમ્માન સાથે એના ધર્મ મુજબ અંતિમ સંસ્કાર કરે છે. રોજ સુરત અને આસપાસથી ૧૨-૧૩ લાશને સ્મશાન અથવા કબ્રસ્તાન પહોંચાડી એની માન્યતા અને વિધિ મુજબના અંતિમ સંસ્કાર કરે છે.

કોરોનાના નામથી લોકો દૂર ભાગી જાય છે ત્યારે એવા દરદીનું મૃત્યુ થાય ત્યારે પરિવારની ચિંતા વધી જવી સ્વાભાવિક છે, સાથે કાયદા મુજબ એમને નજીકમાં પણ આવવા દેવામાં આવતા નથી. એવા સમયે એકતા ટ્રસ્ટની ટીમ આ આખી પ્રક્રિયામાં સાથે હોય છે. મૃતકને સેનિટાઈઝ કરીને એને ખાસ બનાવવામાં આવેલી એક બેગમાં મૂકવામાં આવે છે. એ બાદ મૃતકને હિંદુ હોય તો સ્મશાન અને મુસ્લિમ હોય તો કબ્રસ્તાનમાં લઈ જવામાં આવે. આ પાર્થિવ શરીર સાથે કોઈ આપ્તજન હોતું નથી. એની તમામ ચિંતા કરે છે એકતા ટ્રસ્ટના સાથીઓ. આ સંજોગોમાં એકતા ટ્રસ્ટના સભ્યો પણ ખાસ કિટ પહેરીને આ કાર્ય કરે છે.

કોરોનાથી મૃત્યુ પામેલા દિનેશચંદ્ર મહેતાની અંતિમવિધિ

અબ્દુલ મલબારી કહે છે: ‘અમે અત્યાર સુધી ચાર પોઝિટિવ અને સાત શંકાસ્પદ દરદીઓના અંતિમ સંસ્કાર કર્યા છે. ખાસ તેકદારી રાખીને આ તમામના અંતિમ સંસ્કાર કર્યા છે. એકતા ટ્રસ્ટના ૨૦ સભ્ય હાલ આ કામમાં જોડાયા છે. આરોગ્ય વિભાગના સીધા માર્ગદર્શનમાં અત્યારે કામગીરી કરવામાં આવે છે. આજ સુધીના તમામ અનુભવો કરતાં પણ કોરોનામાં સ્થિતિ વધુ ચિંતાજનક છે.

અલબત્ત, સુરતના આ એકતા ટ્રસ્ટના સભ્યોને મોરબીનું વાવાઝોડું, કચ્છનો ભૂકંપ, તામિલનાડુની સુનામી, ૧૯૯૯ અને ૨૦૦૬ની તાપી નદીની રેલ, કેદારનાથ હોનાસ્ત કે જમ્મુ-કશ્મીરનું પૂર, આ દરેક કુદરતી કે માનવસર્જિત હોનાસ્ત વખતે કામગીરી બજાવવાનો અનુભવ છે. આ દરેક સ્થળે એકતા ટ્રસ્ટના અબ્દુલ મલબારી હાજર રહ્યા હતા. હજારો લાશ આ આફતના સમયે બહાર કાઢીને એના અંતિમ સંસ્કાર કર્યા છે. આ એક એક સ્થળ પર કરેલી કામગીરીની કથા પણ અત્યંત હૃદયસ્પર્શી અને કડુણ છે. એની વાત કરીએ એ પહેલાં આ બિનવારસી લાશોને અવ્વલ મંજિલે પહોંચાડતી સંસ્થા એકતા ટ્રસ્ટની શરૂઆત કઈ રીતે થઈ એ વાત રસપ્રદ છે. સુરતમાં બિનવારસી લાશોના અંતિમ સંસ્કારનું કામ સુરત રેલવેસ્ટેશનની સામે આવેલી બિસ્મિલ્લાહ હોટેલના લોકો કરતા. પહેલાં જાનમોહમ્મદે આની શરૂઆત કરેલી અને પછી એ જવાબદારી શક્તિભાઈ બિસ્મિલ્લાહવાલાએ ઉપાડી લીધેલી. આ કામ માટે એમણે માણસ રોકેલા એ જ આ કામ કરે. મુસ્લિમની લાશ હોય તો હસન ખાન અને હિંદુ લાશ હોય તો નાગર શેઠ તમામ કામ કરે. એક વખત હસન ખાન રજા પર ગયો અને આવ્યો જ નહીં. એ સમયે એચઆઈવીથી પીડાતી એક મહિલા સકીનાબહેનનું સારવાર દરમિયાન મૃત્યુ થયું હતું. સકીનાબહેનનાં સંતાનો કે એમના પરિવારજનો એમને સરકારી સિવિલ હોડીને જતાં રહેલાં. એક મહિના સુધી કોઈ એને લેવા ન આવ્યું. શક્તિભાઈએ અખબારમાં આ મહિલાના વારસદારો માટે જાહેરાત આપી કે કોઈ વારસદાર મળી જાય. સકીનાબહેનનો કોઈ વારસદાર તો ન આવ્યો, પણ ૨૨-૨૩ વર્ષનો એક યુવાન એ જાહેરાત લઈને આ મહિલાને દફન કરવાની તૈયારી સાથે આવ્યો. એક મહિનામાં સડી ગયેલી લાશમાં જિવાત પેડેલી. કોઈ એને સ્નાન કરાવવા તૈયાર નહોતું, ચાર મહિલાઓએ પણ સ્નાન કરાવવાનો

અહેસાન ખાનનું કબ્રસ્તાનમાં દફન...

મળવા જેવા માણસ

ઈનકાર કર્યા પછી એ માંડ માંડ થઈ શક્યું અને એને કબ્રસ્તાન પહોંચાડી.

આ વાત છે ૧૯૮૩-૮૪ની. આ સમયે આ યુવાન એટલે કે અબ્દુલ રેહમાન મલબારીએ આવી લાશોના નિકાલ માટે કોઈ સંસ્થા શરૂ કરવાનું શક્તિભર્યું સૂચન કર્યું. પહેલાં બની કફન કમિટી અને પછી એ જ સંસ્થા ૧૯૮૫માં એકતા ટ્રસ્ટ તરીકે નોંધાઈ અને આજે શક્તિભર્યું દીકરા આસિફ બિસ્મિલ્લાહ અને અબ્દુલ રેહમાનની સાથે ડૉ. રશ્મિકાન્ત ઓલિવર સોલંકી, અબ્દુલ વહાબ શેખ, ફિરોઝ મલેક, લલિત ચૌહાણ, રંજન તિવારી, કમલેશ પારેખ, રસિક ભટ્ટાચાર્ય, દામુ ઠક્કર અને ડૉ. ઈમરાન મુલ્લા જેવા આગેવાન છે ને સેંકડો યુવાનો નિઃસ્વાર્થ માનદ સેવા આપે છે.

સંસ્થા બની ગયા પછી સુરતમાં જ્યારે પણ બિનવારસી લાશ મળે કે કોઈ ફૂટપાથ પર મરી જાય કે ટ્રેન નીચે કપાઈ જાય, કોઈ આત્મહત્યા કે જેનું કોઈ ન હોય એવા દરેક કિસ્સામાં એ મૃતકના ધર્મની ઓળખ કરીને એને એના ધર્મ મુજબના અંતિમ સંસ્કાર કરવાનું કામ એકતા ટ્રસ્ટે ઉપાડી લીધું,

આ છે 'એકતા' ટ્રસ્ટી ટીમ...

બધા જ પ્રકારની પરિસ્થિતિમાં અંતિમ વિદાય આપે ત્યારે નાત-જાત-ધર્મ જોતાં નથી.

જે આજે પણ ચાલે છે.

આ સંસ્થા સરકારી સહાય વિના લોકોનાં દાનથી જ ચાલે છે.

અબ્દુલ રેહમાન મલબારી કહે છે કે છેલ્લાં પચીસ વર્ષના એટલા કિસ્સા ને બનાવો છે કે હું પણ હવે એને ભૂલી રહ્યો છું. વર્ષ ૧૯૮૮માં ગુજરાતના દરિયાકાંઠે ભયંકર વાવાઝોડ આવ્યું હતું. હજારો જીવ એમાં ગયા. સરકારની મંજૂરીથી કંડલા, માળિયા-મિયાણા જેવા વિસ્તારોમાં અમે ૩૫ લોકો પહોંચ્યા અને ૨૫૦ જેટલા મૃતદેહોને સ્મશાન અથવા કબ્રસ્તાન પહોંચાડ્યા. અમારી ટીમમાં હિંદુ-મુસ્લિમ બધા ધર્મના લોકો છે અને બધા બધી જગ્યાએ જઈએ છીએ. મૃતદેહના એના ધર્મ મુજબ અંતિમ સંસ્કાર થાય એ અમારો પ્રયત્ન રહે છે. સુરતની બહાર મોટી દુર્ઘટના વખતે કામ કરવાનો અમારો આ પહેલો અનુભવ.

આ એક વિચિત્ર પ્રકારનું કામ અબ્દુલ રેહમાન અને મિત્રોએ હાથ પર લીધું હતું. સતત વધતા અને વિકસતા સુરતની સાથે એમની કામગીરી પણ વધતી જ રહી. હવે રોજ એમને લાશ સાથે જ રહેવાનું થાય અને આ પચીસ વર્ષમાં તો એટલા અનુભવ મળ્યા છે કે કોઈ પણ પ્રકારની સ્થિતિમાં એકતા ટ્રસ્ટના સ્વયંસેવકો ખોડે પગે સેવા બજાવવા તૈયાર હોય છે. કચ્છના ભૂકંપની અનેક હૃદયદ્રાવક ઘટનાઓ સામે આવી હતી. અબ્દુલ મલબારીના અનુભવો કંઈ અલગ જ છે. અબ્દુલભાઈ કહે છે કે સુરતના મ્યુનિસિપલ કમિશનર જગદીશન સાહેબને કચ્છમાં વિશેષ જવાબદારી સાથે મોકલાવ્યા હતા. એ અમારી કામગીરી જાણતા હતા. એમનાં સૂચન અને માર્ગદર્શનથી અમે કચ્છ પહોંચ્યા. ઠેર ઠેર પોલા કાટમાળને જોઈને અમે ચોંકી ગયા હતા. કાટમાળની નીચે લાશો હતી. અમારે એને કાઢવાનું કામ કરવાનું હતું. અમને પ્રથમ ભૂજમાં આવેલી ઍર ફોર્સ કોલોનીમાં મોકલ્યા. અહીં એક નવ માળની બિલ્ડિંગ જર્જરિત થઈ ગયેલી. બિલ્ડિંગના આઠમા માળે એક અધિકારીની પત્ની હતી. ઉપર જવાના દાદર તૂટી ગયા હતા. ફાયર બ્રિગેડ અને બીચ બચાવ દળે ઉપર જવાનો ઈનકાર કરી દીધો હતો. આ માટે ઍર ફોર્સના અધિકારી પાંચ દિવસથી પ્રયત્ન કરતા હતા. મેં જોયું કે દાદરથી ઉપર જવાય એમ હતું જ નહીં એટલે ડ્રેનેજ પાઈપ પરથી હું આઠમા માળે પહોંચ્યો. અધિકારીની પત્ની મૃત હાલતમાં હતી. એના ઘરમાં એની જ સાડીઓ પડી હતી, જેનાથી એને બાંધીને લાશ લઈ હું નીચે ઊતર્યો. સુરત મહાનગરપાલિકાની ટીમ સાથે એની અંતિમવિધિ કરી. અમારી કામગીરી જોઈને ઍર ફોર્સના અધિકારી અમારી પાસે આવ્યા અને મને કહ્યું: સામાન્ય રીતે અમે કોઈ સિવિલિયનને સલામી નથી આપતા, પણ તમારી કામગીરી જોઈ આજે એ કરવાનું મન થાય છે. એ ટુકડીએ અમને સલામી આપી એનાથી મોટું ઈનામ અમને શું જોઈએ?

અબ્દુલ મલબારી પાસે એવા કિસ્સા પણ અનેક છે, જેમાં આપણને વિશ્વાસ ન થાય, ક્યારેક શ્રદ્ધા, અંધશ્રદ્ધા કે અશ્રદ્ધાની સાથે વૈજ્ઞાનિક અભિગમ કામે લગાડીએ તો અલગ જ રીતે વિચારવું પડે.

એક કિસ્સો સાંભળો. અબ્દુલભાઈ કહે છે: 'ભૂજમાં અમારી કામગીરી વખતે અમે ઝવેરીબજાર પાસેના સ્વામિનારાયણના એક આશ્રમમાં રહ્યા હતા. બે દિવસ સતત સ્વામિનારાયણના એક સંતને સપનું આવ્યું. એ એમણે કહ્યું. એવું જ સપનું બીજા એક જગ્યાએ રોકાયેલા સુરત પાલિકાના અધિકારીને આવ્યું અને ત્રીજા દિવસે એ સપનું મને પણ આવ્યું. ત્રણેયના સપનાના આધારે સ્થળની શોધખોળ કરી. ત્યાં એક મસ્જિદ અને દરગાહ હતી, જે ભૂકંપમાં જમીનદોસ્ત થઈ ગઈ હતી. અમે કાટમાળ હટાવ્યો અને એની નીચે દબાયેલી પાંત્રીસ લાશ કાઢી હતી. એ પૈકી એક લાશ એ હતી, જે અમને સપનામાં દેખાઈ હતી. સપનામાં એક મહિલા દેખાતી, જે સગર્ભા છે અને એના શરીરમાંથી નવજાત બાળક અડધું બહાર છે ને અડધું અંદર છે. બસ, એ કાટમાળમાં અમને એવી જ હાલતમાં એક મહિલાની લાશ મળી. અમે ગમગીન થઈ ગયા. આસપાસ પણ બધા સ્તબ્ધ હતા. એક સગર્ભાના શરીરમાં બાળક અડધું અંદર અને અડધું બહાર હતું. બધાની અંતિમવિધિ કરી, પણ એ ઘટના આજે પણ યાદ આવી જ જાય.'

અબ્દુલભાઈ કહે છે કે ભૂજની જ વહોરા કોલોનીમાં એક આઠ વર્ષની બાળકી ઘરના ડાઈનિંગ ટેબલ નીચે બચી ગઈ હતી. અમે કાટમાળ હટાવી એને બહાર કાઢી.

વડોરા સમાજના આગેવાનોએ ત્યારના રક્ષામંત્રી જયોર્જ ફર્નાન્ડીઝની મદદથી હવાઈ માર્ગે એને મુંબઈ ખસેડી હતી. અમારી આ કામગીરી જોઈને જયોર્જ સાહેબ અને સૈયદના સાહેબના સુપુત્રએ અમને અભિનંદન આપીને બિરદાવ્યા હતા. ભૂજ અને આસપાસ ૩૪ દિવસ સુધી કામ કરીને એકતા ટ્રસ્ટની અમારી ટીમે ૪૦૦૦ જેટલા મૃતદેહના અંતિમ સંસ્કાર કર્યા હતા.

અબ્દુલ મલબારી કિસ્સાઓની કહાણી કરવા બેસે તો દિવસો ઓછા પડે. ૨૦૦૪માં તામિલનાડુમાં આવેલી સુનામી વખતે એ ત્યાં પહોંચેલા તો એમને તામિલનાડુ સરકારે નાગોર મોકલ્યા હતા. અહીં ઝૂંપડપટ્ટી પર એક પુલ તૂટી પડવાથી ઝૂંપડાંમાં રહેતા ૭૦૦ લોકો મોતને ભેટેલા. કાટમાળ નીચેથી એ ૭૦૦ લાશ બહાર કાઢીને એના અંતિમ સંસ્કાર એમણે કરેલા. એવું નથી કે એકતા ટ્રસ્ટ માત્ર મૃતકોનું જ કામ કરે છે, એ જીવતા માણસો માટે પણ સેવાકીય કામ કરતું રહે છે.

સુરતમાં આવેલી ભયાનક રેલ વખતે ૬૩૦ જેટલી લાશના અંતિમ સંસ્કાર

શહેર કોઈ પણ હોય, માનવતાના સાદ પહે પછી માણસની અંતિમયાત્રા પૂરા માન-સન્માન ને યોગ્ય વિધિ સાથે સંપન્ન થાય એની ખાસ કાળજી રાખવામાં આવે છે.

કરેલા અને રેલમાં ફસાયેલા લોકોને મદદ પહોંચાડેલી. એ જ વખતે મુંબઈમાં આવેલી રેલમાં થાણેના મુંબ્રામાં એ રાહત અને બચાવકાર્ય માટે ગયેલા. ૨૦૧૩માં કેદારનાથ ત્રાસદી વખતે પણ અબ્દુલ મલબારી ૧૪ સાથી સાથે દેહરાદૂન પહોંચી ગયેલા. કામ કરવા માટે સરકારને મનાવવામાં અનેક દિવસ લાગ્યા હતા. એ પછી પર્વતોની વચ્ચે નાનાં નાનાં ગામોમાંથી ૧૦૦૦ જેટલા મૃતદેહોને શોધી કાઢી એની અંતિમવિધિ કરી હતી. ૨૦૧૪માં જમ્મુ-કશ્મીરમાં આવેલા ભયાનક પૂર વખતે પણ એકતા ટ્રસ્ટની ટીમ પહોંચી ગયેલી. શ્રીનગર પાસે સેના માટે ગાય-ભેંસનો એક મોટો તબેલો હતો. બધાં પશુઓ બાંધેલાં હતાં. પૂર આવ્યાં અને ભાગી ન શકાયું એટલે ૩૦૦૦ જેટલું પશુધન કાળવશ થઈ ગયું. આ ૩૦૦૦ ગાય-ભેંસના અંતિમ સંસ્કારમાં પણ ભારતીય સેના સાથે એકતા ટ્રસ્ટે કામ કર્યું હતું.

વાત એમ છે કે છેલ્લા બે દાયકામાં ભારતમાં જ્યાં જ્યાં મોટી હોનારત સર્જઈ ત્યાંથી લોકો ભાગતા હતા ત્યાં જ આ એકતા ટ્રસ્ટની ટીમ પહોંચીને કામગીરીનો આરંભ કરે. એમની પાસે એવાં કોઈ મોટાં સાધન કે સામગ્રી નથી. એમની સાથે કામ કરનારા માણસો નાના ઘરના છે, પણ માનવસેવાના આ કાર્યમાં એ પોતાનો જીવ જોખમમાં નાખીને કામ કરે છે. અત્યારે કોરોના અને એનો ભય એવો છે કે કોઈ અંગત માણસ પણ કોરોનામાં મૃત્યુ પામે તો સગો દીકરો એને કાંધ આપી નથી શકતો ત્યારે એકતા ટ્રસ્ટના આ લોકો મૃતકના ધર્મની લાગણી અને એની વિધિ સાથે આ પુત્રધર્મ જ નિભાવી રહ્યા છે. જીવના જોખમે કામ કરતી આ ટીમ સાથે ડૉ. ઈમરાન મુલ્લા દરેક જગ્યાએ સાથે હોય છે. એમની સાથે ડૉ. નિર્મલા સોલંકી તબીબી માર્ગદર્શન આપે છે.

ડૉ. ઈમરાન કહે છે કે કોરોના સંદર્ભે તો બહુ સ્પષ્ટ ગાઈડલાઈન છે કે મૃતકને કઈ રીતે અંતિમ સંસ્કાર કરવાના અને એ કામ કરનારે કેવી તકેદારી રાખવાની. અમે જ્યાં મૃતક હોય એના પહેલાં પીપીઈ (પર્સનલ પ્રોટેક્ટિવ ઈક્વિપમેન્ટ) પહેરી લેવાનાં હોય છે. મૃતદેહ પર સેનિટાઈઝરનો છંટકાવ કરીને એને મૂકવાની ખાસ બેગ આવે છે એમાં મૂકીને મૃતદેહને પેક કરીએ. સ્મશાનમાં ગેસ ચેમ્બર સુધી અને કબ્રસ્તાનમાં કબર સુધી વાહન લઈ જઈને એના અંતિમ સંસ્કાર કરીએ છીએ. એ પછી અમે પહેરેલી પીપીઈ કિટ ગેસ ચેમ્બરમાં બાળી નાખવાની કે કબરમાં દાટી દેવાની હોય છે. એ પછી અમારાં શરીર સેનિટાઈઝ થાય. જે વાહનમાં લાવ્યા હોઈએ એ પણ સેનિટાઈઝ થાય. સ્મશાન કે કબ્રસ્તાન, એ પણ આખું સેનિટાઈઝ થાય. આ ત્રણથી પાંચ કલાકની પ્રક્રિયા દરમિયાન અમે કશું જ ખાતા-પીતા નથી. કામ પૂરું કરી ઘરે જતાં પહેલાં રસ્તેથી જ ફોન કરી દઈએ અને નહાવા માટે પાણી ગરમ કરાવીએ, જેમાં મીઠું, કપૂર અને ફટકડી નાખેલી હોય. ઘરમાં કે બહાર એક પણ વસ્તુને અડક્યા વિના અમે સીધા સ્નાન કરીને કપડાં બદલીએ. અમારાં તમામ કપડાંને પણ અલગ ઘોવાં પેડે છે. આ બધી તકેદારી અમે રાખીએ છીએ. આમ પણ રોજ અમે ૧૨-૧૩ લાશનું કામ કરીએ એમાં પણ એકદમ ડિકમ્પોઝ બોંડી આવે તો અમે બે-ત્રણ જોડી ગલ્લઝ પહેરીએ, માર્સ્ક પહેરીએ જ છીએ ને બીજી તકેદારી પણ રાખીએ જ છીએ.

અબ્દુલ રેહમાન મલબારી ઉમેરે છે કે અમે ડિઝાસ્ટર સમયમાં કામ કરવા માટે હવે ટેવાઈ ગયા છીએ. સુરત પોલીસ, સુરત મહાનગરપાલિકા સૌનો અમને નિયમિત સહકાર મળે છે. લોકો પણ અમને સતત સહયોગ આપે છે. અમારી પાસે છે જે ત્રણ મારુતિ ઈકો અને બે વેન છે એ દાનમાં જ મળી છે. એની અલગ કહાની છે. ગુજરાતના મુખ્ય મંત્રી વિજય રૂપાણી દ્વારા એક બીજી મોટી ઍમ્બ્યુલન્સ સરકાર તરફથી મળી છે. અત્યાર સુધી અમે ૫૦,૦૦૦થી વધારે મૃતદેહના અંતિમ સંસ્કાર કર્યા હશે. અમે સરકારી નિયમ, પોલીસકાયદાનું પાલન કરીને જેટલાના અંતિમ સંસ્કાર કરીએ છીએ એનો રેકૉર્ડ રાખીએ છીએ એટલે પોલીસ કે બીજા સરકારી વિભાગો સાથે અમે કામ કરી શકીએ છીએ.

આટઆટલા અનુભવો, હજારો વખત મોતની સાથે જ રહેનારા અબ્દુલ રેહમાન પોતે એક સમયે પિતા સાથે કાપડનો વેપાર કરતા હતા અને હવે મહત્તમ સમય લાશોના વારસ બનીને એને એની અંતિમ મંજિલ સુધી પહોંચાડવાનું કામ કરે છે. આ એવું કામ છે, જે બીજા કોઈ ન કરે. જેમ ૨૦૦૧માં ભૂજમાં ઍર ફોર્સના જવાનોએ સલામી આપી હતી એવી જ સલામી આપણને સૌને પણ એમને આપવાનું મન થાય.